

АНОТАЦІЯ

Сидоренко А.О. Культурно-просвітня та наукова діяльність української військової еміграції Армії УНР (1920-1939 роки). – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 032 Історія та археологія. – Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2023.

Дослідження за темою дисертації виконувалося протягом 2019 – 2023 рр., відповідно до планів науково-дослідницької роботи кафедри історії світового українства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Метою дослідження було з'ясувати внесок української військової еміграції Армії УНР у культурну, просвітню, військово-наукову, видавничу, лекційну, музейно-архівну сфери, розкрити проблематику Національно-визвольних змагань 1917-1921 років, організаційно-теоретичних аспектів розбудови української армії та вітчизняної державності у військово-теоретичних та мемуарно-публіцистичних працях представників української військової еміграції.

1920-1939 роки – фактично, міжвоєнний період XX століття – є ключовою добою для української еміграції, що виникла внаслідок поразки Національно-визвольних змагань (Української революції) 1917-1921 років. І в першу чергу – для її військової частини, представленої старшинством та вояцтвом Армії УНР. Адже саме в цей час втрата державності, яку перед тим вдалося відновити на нетривалий період унаслідок Національно-визвольних змагань, виглядала не доконаним безповоротним фактом, а, скоріше, тактичною поразкою, котру можна було виправити. Як у Державному Центрі УНР, так і в різних еміграційних колах існували плани щодо продовження збройної боротьби і, відповідно, ключова роль в цій перспективі відводилася війську. Таким чином, українська військова еміграція Армії УНР відігравала важливу роль у

міжвоєнному періоді XX століття. Опинившись спершу в таборах для інтернованих (1920-1924 роки), а згодом – отримавши статус політичних емігрантів (1925-1939 роки), її представники аж ніяк не зійшли з авансцени українського еміграційного життя. Навпаки: створювали численні організації, товариства колишніх українських вояків та старшин, провадили вишкільну, муштрову підготовку, а головне – займалися культурною, просвітньою та науковою діяльністю. Завдяки цій праці вдалося переосмислити добу Української революції 1917-1921 років, розробити низку концептуальних аспектів української військової доктрини, підготувати нову генерацію старшин, піднести моральний та національний дух вояцтва, зібрати та зберегти величезний документальний та культурний спадок. Необхідність всебічного вивчення культурно-просвітньої та наукової діяльності представників української військової еміграції визначили актуальність дослідження. Відповідно, в даному дослідженні на основі аналізу джерельної бази та історіографії було здійснено спробу розглянути культурно-просвітню та наукову діяльність української військової еміграції Армії УНР, з'ясувати її ключові напрямки та внесок у вітчизняну історію.

В процесі проведення дослідження було встановлено, що культурно-просвітня та наукова діяльність представників української військової еміграції бере свій початок з роботи відповідних військово-наукових та військово-історичних відділів, котрі існували в структурі Генерального Штабу як за часів Української Держави Павла Скоропадського, так і за часів Директорії УНР. Зокрема, вони передбачали роботу в напрямках розробки базових аспектів військово-теоретичної думки, зібрання та систематизації даних стосовно періоду Національно-визвольних змагань 1917-1921 років, включно з архівними даними, матеріалами та спогадами учасників подій, видання періодичних часописів, адресованих військовій аудиторії та опрацювання концепцій української військової доктрини.

У роботі було диференційовано культурно-просвітню та наукову діяльність української військової еміграції за хронологічним принципом, відповідно до періоду таборового інтернування (1920-1924 роки) та періоду перебування представників вояцтва і старшинства в статусі політичних емігрантів (1924-1939 роки). На основі документів Генерального Штабу Армії УНР визначено повноваження Культурно-освітньої управи та практичне втілення завдань культурно-освітніх відділів в умовах таборового життя. Окрім того, було з'ясовано участь представників української військової еміграції в заходах зі збереження історико-культурного українського спадку, висвітлено генезу музейно-архівних установ, таких як Головний Військово-Історичний Музей-Архів, Музей-Архів Визволення України, Український національний музей-архів та Товариство «Музей визвольної боротьби України», їх структуру та напрямки діяльності в зібранні, систематизації та охороні архівів та матеріалів, що стосувалися українського державотворення новітньої доби та військового будівництва.

На основі опрацьованих матеріалів було з'ясовано, що представники української військової еміграції у період інтернування були долучені до роботи навчальних закладів військового профілю, котрі підпорядковувалися Військовому міністерству та Генеральному Штабу Армії УНР і ставили перед собою завдання підвищити фаховий рівень старшинського прошарку не лише суто у професійній царині, але й у царині історичній, українознавчій, та виховати нову генерацію старшин для нового українського війська у перспективі.

На основі документів було визначено, що у період перебування в статусі політичних емігрантів (1924-1939 роки) більшість представників української військової еміграції групувалася навколо Державного Центру УНР, взаємозв'язаних з ним структур та брала участь у розбудові й функціонуванні Українського Воєнно-Історичного Товариства у Варшаві (1920-1939 роки),

виданні низки часописів («Табор», «Тризуб», «Гуртуймося» і т.д.) та книг військово-теоретичного та історичного напрямків.

Окрім структур Державного Центру УНР, представники української військової еміграції були долучені до створення та діяльності Українського Військово-Наукового Товариства у Празі (1931-1934 роки), в рамках якого займалися лекційною, видавничою роботою та науковим дослідженням військово-теоретичних і військово-історичних напрямків. Також окремі представники старшинства займалися лекційною і видавничою роботою під егідою гетьманського руху, Українського Громадського Комітету в Празі, Проводу Українських Націоналістів.

На основі широкого спектру військово-теоретичних та мемуарно-публіцистичних праць представників української військової еміграції було визначено концепцію Національно-визвольних змагань 1917-1921 років. Завдяки проблемно-хронологічному методу дослідження її було диференційовано на блоки відповідно до державно-політичних утворень, котрі існували в процесі 1917-1921 років (УНР доби Центральної Ради, Українська Держава Павла Скоропадського, УНР доби Директорії та ЗУНР), визначено проблематику суспільно-політичного життя, розбудови Збройних Сил та ведення військових дій (перша і друга радянсько-українські війни, українсько-білогвардійське протистояння, українсько-польська війна 1918-1919 років, Перший і Другий Зимові походи, польсько-український союз 1920 року).

У дослідженні завдяки аналізу військово-теоретичних концептуальних праць окремих представників української військової еміграції було висвітлено загальну характеристику української військової доктрини, принципи організації війська та моделі його структури, диференційовано бачення окремими авторами військової ієрархії та ролі старшинського прошарку в перспективі створення нової армії. Також було з'ясовано геополітичні, суспільно-політичні

та соціальні чинники формування майбутньої армії загалом та її доктрини зокрема.

На основі проаналізованих праць було визначено питання історії української державності у фокусі досліджень та рефлексій представників військової еміграції Армії УНР. Зокрема, з'ясовано цілісну наративну концепцію державності у розрізі доби Русі, доби козацтва й Гетьманщини та сучасної доби, репрезентованої Національно-визвольними змаганнями 1917-1921 років. Дисертанту вдалося диференціювати бачення авторами вказаних праць суспільно-політичних моделей української державності та соціальної стратифікації суспільства в різні історичні періоди.

У роботі *вперше* було комплексно проаналізовано генезу військово-історичної сфери українського війська доби Національно-визвольних змагань 1917-1921 років та міжвоєнної еміграції в її інституційному оформленні та практичному втіленні. На основі низки архівних та опублікованих джерел дисертанту вдалося реконструювати цілісну картину створення та діяльності Українського Військово-Наукового Товариства в Празі: обставини його заснування, розбудову структури та програми, внутрішній та зовнішній напрямки праці Товариства. Це дозволило фактично ввести в науковий обіг історичні дані, котрі до цього не були репрезентовані в історіографії. Уперше було розглянуто культурно-просвітню та наукову діяльність представників української військової еміграції як цілісне явище у військово-теоретичному та організаційно-практичному вимірах. Уточнено специфіку розбудови та функціонування навчальних, видавничих осередків, визначено роль представників старшинства в зібранні та збереженні архівних документів та музейних пам'яток, котрі стосуються української історії та культури. Комплексно проаналізовано низку концептуальних військово-теоретичних та мемуарно-публіцистичних праць, диференційовано їх за напрямками Національно-визвольних змагань 1917-1921 років, сфери військового

будівництва й доктринальних засад організації української армії та проблематики історії української державності.

Теоретичне та практичне значення результатів дисертації полягає в тому, що вперше у вітчизняній історіографії вдалося детально розкрити культурно-просвітню і наукову діяльність представників української військової еміграції та визначити її внесок у вітчизняну історію. Отримані результати дисертації можна використати для написання наукових статей, монографій, навчально-методичних посібників та підручників, читання курсів з історії України у вищих та середніх навчальних закладах.

Ключові слова: Армія УНР, Державний Центр УНР, Українська революція 1917-1921 років, Зимовий похід, українсько-польська війна 1918-1919 рр, мемуари, інтерновані вояки-українці, військовополонені, українська політична еміграція.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань

України категорії «Б»:

1. Сидоренко А.О. Військово-теоретична діяльність генерала М. Капустянського (1920-1930-ті рр.). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Історія*. Випуск 2 (145). Київ, 2020. С. 73-79. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2020.145.13>.
2. Сидоренко А.О. Українознавчий напрямок в культурно-науковій діяльності української військової еміграції міжвоєнного періоду ХХ століття. *Українознавство [Текст] = Ukrainian Studies: наук. журн.* Київ: НДІУ, 2021. № 1 (78). С. 179-187. DOI: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.1\(78\).2021.224214](https://doi.org/10.30840/2413-7065.1(78).2021.224214).
3. Сидоренко А.О. Науково-організаційна діяльність генерал-хорунжого Всеволода Петріва (1920-1930-ті роки). *Часопис української історії*. Київ, 2021. Вип. 43. С. 37-46. DOI: <https://doi.org/10.17721/2522-4611.2021.43.4>.
4. Сидоренко А.О. Військово-морська політика 1917-1920 років у науковому доробку лейтенанта Святослава Шрамченка. *Етнічна історія народів Європи: Збірник наукових праць*. Випуск 69. Київ, 2023. С. 100-105. DOI: <https://doi.org/10.17721/2518-1270.2023.69.11>.

Матеріали наукових конференцій:

5. Сидоренко А.О. Українська військова еміграція в Чехословаччині (1920-1930-ті роки): наукова та культурна діяльність. *Одіссос. Актуальні проблеми всесвітньої історії. Матеріали VII всеукраїнської конференції «Одеські читання – 2020»*. Одеса. 2020. С. 105-110.
6. Сидоренко А.О. Українсько-польський союз 1920 року в працях представників української військової еміграції міжвоєнного періоду. *В ім'я свободи. Станиславів та Станиславівщина як простір міжнародної співпраці в 100-річчя союзу Пілсудський-Петлюра*. Том 1. Варшава – Івано-Франківськ, 2020. С. 189-200.

7. Сидоренко А.О. Краєзнавча проблематика у науковій спадщині генерал-хорунжого Всеволода Петріва. *Матеріали XXXVIII-ї Міжнародної краєзнавчої конференції молодих учених «Краєзнавство та краєзнавці: досвід минулого та сьогоденні завдання (до 120-річчя від дня народження професора А. Г. Слюсарського)»*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. С. 113-114.
8. Сидоренко А.О. Військова діяльність Богдана Хмельницького в оцінках генерал-хорунжого Всеволода Петріва. *Одинадцяті Богданівські читання: Матеріали Всеукраїнської наукової конференції: збірник наукових праць*. Черкаси: ЧНУ, 2021. С. 16-20.
9. Сидоренко А.О. Культурна діяльність української військової еміграції 1920-1930-х рр.: організаційний аспект. *Шевченківська весна – 2021 (секція «історія»): Матеріали XIX міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих вчених м. Київ, 26 березня 2021 року*. Київ: Історичний факультет КНУ імені Тараса Шевченка, 2021. С. 66-70.

Публікації, що додатково відображають результати досліджень:

10. Сидоренко А.О. Керівник Української служби «Голосу Америки» полковник В. Кедровський: діяльність на еміграції (1921–1970). *Українська служба Голосу Америки: Американська історія для України і з Україною: збірник наукових статей та матеріалів, присвячений 70-річчю Української служби «Голосу Америки»*. Клівленд, 2020. С. 166-177.

ABSTRACT

Sydorenko, A.O. Cultural, Educational and Scientific Activities of the Ukrainian Military Emigration of the Army of the Ukrainian People's Republic (1920-1939). – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Doctor of Philosophy in specialty 032 History and archaeology. – Taras Shevchenko Kyiv National University. Kyiv, 2023.

Research on the topic of the dissertation was carried out during 2019 - 2023, in accordance with the plans of the research work of the Department of the History of the World Ukrainians of Taras Shevchenko Kyiv National University.

The purpose of the research was to find out the contribution of the Ukrainian military emigration of the Army of the Ukrainian People's Republic to the cultural, educational, military-scientific, publishing, lecture, museum and archive spheres, to reveal the problems of the National Liberation Struggle of 1917-1921, organizational and theoretical aspects of the development of the Ukrainian army and the national statehood in the military-theoretical and memoir-journalistic works of representatives of the Ukrainian military emigration.

The years 1920-1939 - in fact, the interwar period of the 20th century - are a key period for Ukrainian emigration, which arose as a result of the defeat of the National Liberation Struggle (Ukrainian Revolution) of 1917-1921. And first of all it was so for its military unit, represented by the commissioned staff and soldiers of the Army of the Ukrainian People's Republic. After all, it was at this time that the loss of statehood, which had previously been restored for a short period as a result of the National Liberation Struggle, did not look like an irrevocable fact, but rather a tactical defeat that could be corrected. Both in the State Centre of the Ukrainian People's Republic and in various emigration circles, there were plans to continue the armed struggle and, accordingly, the key role in this perspective was assigned to the army. Thus, the Ukrainian military emigration of the Army of the Ukrainian People's

Republic played an important role in the interwar period of the 20th century. Finding themselves first in internment camps (1920-1924), and later receiving the status of political emigrants (1925-1939), its representatives did not leave the forefront of Ukrainian emigration life. On the contrary: they created numerous organizations, associations of former Ukrainian soldiers and senior officers, conducted training and drill training, and most importantly - engaged in cultural, educational and scientific activities. Thanks to this work, it was possible to rethink the era of the Ukrainian Revolution of 1917-1921, develop a number of conceptual aspects of Ukrainian military doctrine, train a new generation of officers, raise the moral and national spirit of the military, collect and preserve a huge documentary and cultural heritage. The need for a comprehensive study of the cultural, educational and scientific activities of representatives of the Ukrainian military emigration determined the relevance of the study. Accordingly, in this study, based on the analysis of the source base and historiography, an attempt was made to consider the cultural, educational and scientific activities of the Ukrainian military emigration of the Army of the Ukrainian People's Republic, to find out its key directions and contribution to national history.

In the process of conducting the research, it was established that the cultural, educational and scientific activity of representatives of the Ukrainian military emigration originates from the work of the relevant military-scientific and military-historical departments that existed in the structure of the General Staff both during the time of the Ukrainian State of Pavlo Skoropadsky and during times of the UPR Directory. In particular, they provided for work in the directions of developing basic aspects of military theoretical thought, collecting and systematizing data related to the period of the National Liberation Struggle of 1917-1921, including archival data, materials and memories of participants in the events, publishing periodicals addressed to a military audience, and processing concepts of Ukrainian military doctrine.

The work differentiated the cultural, educational and scientific activities of the Ukrainian military emigration according to the chronological principle, according to the period of camp internment (1920-1924) and the period of stay of representatives

of the military and seniority in the status of political emigrants (1924-1939). On the basis of the documents of the General Staff of the Army of the Ukrainian People's Republic, the powers of the Cultural and Educational Board and the practical implementation of the tasks of the cultural and educational departments in the conditions of camp life are determined. In addition, the participation of representatives of the Ukrainian military emigration in measures to preserve the historical and cultural heritage of Ukraine was clarified; the genesis of museum-archive institutions, such as the Main Military-Historical Museum-Archive, the Museum and Archive of the Liberation of Ukraine, the Ukrainian National Museum and Archive, and Society *Museum of the Liberation Struggle of Ukraine*, their structure and directions of activity in the collection, systematization and protection of archives and materials related to Ukrainian state-building in the modern era and military building were highlighted..

On the basis of the processed materials, it was found that representatives of the Ukrainian military emigration during the period of internment were involved in the work of educational institutions of a military profile, which were subordinate to the Ministry of War and the General Staff of the Army of the Ukrainian People's Republic and set themselves the task of raising the professional level of senior officers not only in the purely professional sphere, but also in the area of history, Ukrainian studies, and to educate a new generation of officers for the new Ukrainian army in the future.

On the basis of the documents, it was determined that during the period of stay in the status of political emigrants (1924-1939), the majority of representatives of the Ukrainian military emigration grouped around the State Centre of the Ukrainian People's Republic of Ukraine, structures interconnected with it, and participated in the development and functioning of the Ukrainian Military Historical Society in Warsaw (1920-1939), published a number of periodicals (*Tabor*, *Tryzub*, *Hurtuymosia*, etc.) and books of military-theoretical and historical directions.

In addition to the structures of the State Centre of the National People's Republic of Ukraine, representatives of the Ukrainian military emigration were involved in the creation and activities of the Ukrainian Military Scientific Society in Prague (1931-1934), within which they engaged in lecturing, publishing work, and scientific research in military-theoretical and military-historical areas. Also, some representatives of seniority engaged in lecturing and publishing work under the auspices of the Hetman movement, the Ukrainian Public Committee in Prague, and the Leadership of Ukrainian Nationalists.

On the basis of a wide range of military theoretical, memoir, and journalistic works the Ukrainian military emigration, the concept of the National Liberation Struggle of 1917-1921 was determined. Thanks to the problem-chronological method of research, it was differentiated into blocs according to the state-political formations that existed in the process of 1917-1921 (Ukrainian People's Republic of the Central Council era, Ukrainian State of Pavlo Skoropadsky, Ukrainian People's Republic of the Directory era, and Western Ukrainian People's Republic), the problems of social and political life were determined, the development of the Armed Forces and the conduct of military operations (the first and second Soviet-Ukrainian wars, the Ukrainian-White Guard confrontation, the Ukrainian-Polish war of 1918-1919, the First and Second Winter Campaigns, the Polish-Ukrainian Union of 1920).

In the study, thanks to the analysis of the military theoretical conceptual works of representatives of the Ukrainian military emigration, the general characteristics of the Ukrainian military doctrine, the principles of the organization of the army and the model of its structure were highlighted, the vision of individual authors of the military hierarchy and the role of senior officers in the perspective of creating a new army was differentiated. The geopolitical, socio-political and social factors of the formation of the future army in general and its doctrine in particular were also clarified.

On the basis of the analyzed works, the issue of the history of Ukrainian statehood was determined as the focus of research and reflections of representatives

of the Ukrainian military emigration. In particular, a coherent narrative concept of statehood in the context of the era of Rus, the era of the Cossacks and the Hetmanate, and the modern epoch, represented by the National Liberation Struggle of 1917-1921, has been clarified. The doctoral student succeeded in differentiating the vision of the authors of the specified works of socio-political models of Ukrainian statehood and social stratification of society in different historical periods.

For the first time, the work comprehensively analyzed the genesis of the military-historical sphere of the Ukrainian army during the National Liberation Struggle of 1917-1921 and interwar emigration in its institutional design and practical implementation. Based on a number of archival and published sources, the dissertation was able to reconstruct a complete picture of the creation and activity of the Ukrainian Military-Scientific Society in Prague: the circumstances of its foundation, the development of the structure and program, the internal and external directions of the Society's work. This made it possible to actually introduce into scientific circulation historical data that had not been represented in historiography before. For the first time, the cultural, educational and scientific activity of representatives of the Ukrainian military emigration was considered as a whole phenomenon in military-theoretical and organizational-practical dimensions. The specifics of the development and functioning of educational and publishing Centres have been clarified, the role of seniority representatives in the collection and preservation of archival documents and museum monuments related to Ukrainian history and culture has been defined. A number of conceptual military-theoretical and memoir-journalistic works were comprehensively analyzed, differentiated according to the directions of the National Liberation Struggle of 1917-1921, the sphere of military construction and the doctrinal foundations of the organization of the Ukrainian army and the issues of the history of Ukrainian statehood.

The theoretical and practical significance of the results of the dissertation is that for the first time in national historiography it was possible to reveal in detail the cultural, educational and scientific activities of representatives of the Ukrainian

military emigration and to determine their contribution to national history. The obtained results of the dissertation can be used for writing scientific articles, monographs, educational and methodological guides and textbooks, reading courses on the history of Ukraine in higher and secondary educational institutions.

Key words: *Army of the Ukrainian People's Republic, State Centre of the Ukrainian People's Republic, Ukrainian Revolution of 1917-1921, Winter Campaign, Ukrainian-Polish War of 1918-1919, memoirs, interned Ukrainian soldiers, prisoners of war, Ukrainian political emigration.*

LIST OF PUBLISHED WORKS ON THE THOPIC OF THE THESIS

Articles in scientific specialized publications included in the list of scientific specialized publications of Ukraine:

1. Sydorenko, A.O. Military-Theoretical Activity of General M. Kapustyansky (1920-1930's) [in:] *Bulletin of Taras Shevchenko Kyiv National University. History.* Issue 2 (145). Kyiv, 2020. Pp. 73-79. DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2640.2020.145.13>.
2. Sydorenko, A.O. The Direction of Ukrainian Studies in the Cultural and Scientific Activity of the Ukrainian Military Emigration of the Interwar Period of the 20th Century [in:] *Ukrainian Studies [Text] = Ukrainian Studies: Scientific journal.* Kyiv: SRIUS, 2021. No. 1 (78). Pp. 179-187. DOI: [https://doi.org/10.30840/2413-7065.1\(78\).2021.224214](https://doi.org/10.30840/2413-7065.1(78).2021.224214).
3. Sydorenko, A.O. Scientific and Organizational Activity of General-Cornet Vsevolod Petriv (1920s-1930s) [in:] *Journal of Ukrainian History.* Kyiv, 2021. Issue 43. Pp. 37-46. DOI: <https://doi.org/10.17721/2522-4611.2021.43.4>.
4. Sydorenko, A.O. Naval Policy of 1917-1920 in the Scientific Works of Lieutenant Svyatoslav Shramchenko [in:] *Ethnic History of the Peoples of Europe: Collection of scientific works.* Issue 69. Kyiv, 2023. Pp. 100-105. DOI: <https://doi.org/10.17721/2518-1270.2023.69.11>.

Abstracts of scientific conferences:

5. Sydorenko, A.O. Ukrainian Military Emigration in Czechoslovakia (1920-1930s): Scientific and Cultural Activity [in:] *Odyssos. Actual Problems of World History. Materials of the VII All-Ukrainian Conference Odesa Readings - 2020.* Odesa. 2020. Pp. 105-110.
6. Sydorenko, A.O. The Ukrainian-Polish Union of 1920 in the Writings of Representatives of the Ukrainian Military Emigration of the Interwar Period [in:] *In the Name of Freedom. Stanislaviv and Stanislaviv Region as a Space of International Cooperation in the 100th Anniversary of the Pilsudskyi-Petlyura Union.* Volume 1. Warsaw and Ivano-Frankivsk, 2020. Pp. 189-200.

7. Sydorenko, A.O. Local History Problems in the Scientific Heritage of Corporal General Vsevolod Petriv [in:] *Materials of the XXXVIII International Local History Conference of Young Scientists Local History and Local Historians: Past Experience and Present Tasks (to the 120th Anniversary of the Birth of Professor A.G. Slyusarsky)*. Kharkiv: V. N. Karazin KhNU, 2021. Pp. 113-114.
8. Sydorenko, A.O. Military Activities of Bohdan Khmelnytskyi in the Assessments of Corporal General Vsevolod Petriv [in:] *Eleventh Bohdan Readings: Materials of the All-Ukrainian Scientific Conference: Collection of Scientific Papers*. Cherkasy: ChNU, 2021. Pp. 16-20.
9. Sydorenko, A.O. Cultural Activity of the Ukrainian Military Emigration of the 1920-1930s: Organizational Aspect [in:] *Shevchenko Spring - 2021 (Section «History»): Materials of the XIX international scientific conference of students, postgraduates, and Young Scientists, Kyiv, March 26, 2021*. Kyiv: Faculty of History of Taras Shevchenko KNU, 2021. Pp. 66-70.

Publications that additionally reflect research results:

10. Sydorenko, A.O. Head of the Ukrainian Voice Service of America Colonel V. Kedrovsky: emigration activities (1921–1970) [in:] *Voice of America Ukrainian Service: American History for Ukraine and with Ukraine: a Collection of Scientific Articles and Materials Dedicated to the 70th Anniversary of the Voice of America Ukrainian service*. Cleveland, 2020. Pp. 166-177.